

УДК 327.5(437.6+470)»20»+329.1/9

DOI: 10.24144/2078-1431.2022.1(28).29-45

*Григорій Месежніков,
політолог, президент
Інституту громадських питань
(м.Братислава, Словачька Республіка)*

СЛОВАЧЧИНА В КОНТЕКСТІ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: ВНУТРІШНІЙ ТА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТИ

Вторгнення Росії в Україну викликало гостру реакцію у світі та вплинуло на зовнішню політику та політику безпеки багатьох держав. Словачька Республіка (СР), яка є членом ЄС і НАТО, зайняла чітку й однозначну позицію з цього питання: засудила агресію Росії, підтримала санкції, введені міжнародним співтовариством проти Російської Федерації, і стала на бік України, яка бореться за національне виживання, свободу та незалежність. Словаччина виявила солідарність з Україною, надаючи моральну, політичну, дипломатичну, гуманітарну та військову допомогу. Це була консолідована позиція президента, членів уряду та представників партій правлячої коаліції.

Події, пов'язані з російсько-українською війною, вплинули і на стан двосторонніх російсько-словацьких відносин. Вторгнення Росії в Україну значно погіршило ці відносини. Вони вже тривалий час були напруженими, однак цей процес посилювався з 2020 року, що було викликано недружньою діяльністю Російської Федерації проти Словаччини, ЄС та НАТО, намаганнями втрутитися у внутрішні справи країни шляхом гібридних операцій, включаючи активну підтримку проросійських акторів, що з'явилися після 2014 року. Це неформальна коаліція окремих політиків, активістів, громадських організацій та онлайн-платформ, яка активізується в ситуаціях, що вимагають публічної пропаганди Росії та її політики з паралельною дискредитацією її ворогів чи жертв.

Хоча офіційна державна політика Словацької Республіки щодо війни кремлівського режиму була одностайною, однозначною та солідарною з Україною, яка стала жертвою російської агресії, реакція словацьких політичних партій на цю війну виявила розкол у поглядах та цінностях. На бік України стали продемократичні та проінтеграційні політичні сили, що виходять з пріоритету загальнолюдських цінностей свободи, демократії, прав людини та права кожної нації визначати свою долю. Навпаки, політичні сили, що є прихильниками національного егоїзму, недовіри до інтеграційних об'єднань, членом яких є Словацька Республіка, не підтримали Україну і стали на бік Росії відкрито чи приховано.

Ключові слова: Словаччина, Росія, Україна, внутрішня політика, зовнішня політика, російська агресія проти України, словацько-російські відносини, політичні партії

Russia's invasion of Ukraine provoked a sharp reaction in the world and affected the foreign and security policies of many states. The Slovak Republic, a member

of the EU and NATO, has taken a clear and unequivocal stance on this issue: it has condemned Russia's aggression, supported the sanctions imposed by the international community on the Russian Federation and sided with Ukraine, fighting for national survival, freedom and independence. Slovakia has shown effective solidarity with Ukraine, providing moral, political, diplomatic, humanitarian and military assistance. It was a consolidated position of the president, members of the cabinet and representatives of the ruling coalition parties.

The events connected with the Russian-Ukrainian war affected the state of bilateral Russian-Slovak relations. Russia's invasion of Ukraine has significantly worsened these relations, which have been, however, stagnant and tense even before, but especially since 2020. That was caused by hostile activities of the Russian Federation against Slovakia, EU and NATO, by efforts to interfere in the country's internal affairs through hybrid operations, including active support of the ecosystem of domestic pro-Russian actors created after 2014. It is an informal coalition of individual politicians, activists, social organizations and online platforms, which is activated in situations requiring public advocacy of Russia and its policies with the parallel discrediting of its enemies or victims.

While the official state policy of the Slovak Republic towards the war initiated by Kremlin regime was unified, unequivocal and in solidarity with Ukraine, a victim of Russian aggression, the reactions of Slovak political parties to this war revealed their opinion and values differentiation. Pro-democratic and pro-integration political forces, based on the priority of the universal values of freedom, democracy, human rights and the right of each nation to determine their own destiny, have sided with Ukraine. On the contrary, political forces based on the particular values of national egoism, distrust of integration groupings a member country of which the Slovak Republic is, did not support Ukraine and joined the Russian side in an open or covert form.

Key words: Slovakia, Russia, Ukraine, domestic politics, foreign policy, Russian aggression against Ukraine, Slovak-Russian relations, political parties.

Вступ. Війна, яку Росія розв'язала проти України під вигаданим приводом захисту російськомовного населення від геноциду, викликала бурхливу реакцію в усьому світі. Кремлівський режим обрав пряму агресію, атакуючи з різних сторін Україну. Спочатку з Росії, а потім з Білорусі він завдав ракетно-бомбових обстрілів по українських містах і селах, безжально вбиваючи мирних жителів, руйнуючи військову та цивільну інфраструктуру, вчиняючи військові злочини, які можна порівняти з геноцидом.

Весь цивілізований світ, шокований тим, що відбувається, обрав стосовно учасників конфлікту політику ізоляції Росії, запровадивши проти Кремля жорсткі, безпрецедентні політичні, дипломатичні, кадрові та економічні санкції. Водночас спільнота західних демократій почала масово допомагати Україні – у політичній, економічній, дипломатичній та гуманітарній сферах. Почалося постачання воюючій Україні озброєння та військової техніки, переносних протитанкових і зенітних ракет, гранатометів, мінометів, стрілецької зброї, боеприпасів, транспортних засобів, засобів індивідуального захисту для військовослужбовців, а згодом важкої артилерії. Ті західні країни, які до цього часу не хотіли або не підтримували постачання зброї в Україну, стверджуючи, що це може спровокувати Росію

на більш агресивні дії (зокрема Німеччина), змінили свою позицію і стали частиною процесу поставок зброї Україні.

Консолідована позиція уряду Словаччини

Словаччина зайняла чітку позицію щодо війни Росії проти України. На позачергових самітах Європейського Союзу та НАТО Словацька Республіка підтримала введення найсуворіших заходів проти агресора. Одразу після нападу Росії на Україну перед поїздкою на саміт ЄС у Брюссель президент Словаччини Зузана Чапутова заявила, що санкцій, запропонованих на той момент Євросоюзом, недостатньо і їх потрібно посилити (що, завдяки її позиції, врешті-решт сталося).

Реакція Словаччини на російську агресію проти України характеризувалася консолідованою позицією вищих державних чиновників та представників партій урядової коаліції. Вона охоплювала такі кроки та заходи:

- Однозначне засудження Російської Федерації, включаючи підтримку трьох резолюцій щодо засудження Росії в ООН, суворе засудження військових злочинів, скоєних російськими збройними силами в Україні.

- Всебічна підтримка України в боротьбі з російською агресією (моральна, політична, дипломатична, гуманітарна та військова). На початку квітня 2022 року прем'єр-міністр Едуард Гегер відвідав Київ разом із президентом ЄС Урсулою фон дер Ляєн, де зустрівся з Президентом України Володимиром Зеленським. Гегер відвідав Бучу, де мав нагоду побачити наслідки злочинів і звірств російської армії. Словаччина передала Україні свою зенітну систему С-300 і веде переговори про поставку в Україну власних гаубиць «Зузана».

- Прийом біженців з України та розміщення їх на території країни, фінансова та інша підтримка громадян України відповідно до спеціально затвердженого законодавства.

- Однозначна підтримка ефективних політичних та економічних санкцій проти Кремля, активна позиція у пошуку більшої координації політики всередині ЄС у підході до економічної взаємодії з Росією (наприклад, відмова платити за газ та нафту в рублях). Разом з Литвою, Латвією та Естонією Словаччина запропонувала ЄС конфіскувати заморожені російські активи за кордоном для використання в післявоєнній відбудові України. З початку війни Словаччина вислала кілька десятків російських дипломатів. Разом із 39 іншими країнами Словаччина подала позов до Росії в Міжнародний кримінальний суд у Гаазі за скоєні в Україні військові злочини, а також направила в Україну групу спеціалістів для допомоги українським слідчим.

- Конкретні кроки щодо посилення власної обороноздатності шляхом укладення угоди зі США про співпрацю в обороні та через постачання військової техніки та особового складу від союзників по НАТО (зенітні комплекси Patriot, військові сили США, Німеччини, Нідерландів, Чехії, Словенії та Польщі).

Президент Зузана Чапутова та прем'єр-міністр Едуард Гегер неодноразово демонстрували цю спільну консолідовану позицію у своїх публіч-

них виступах (наприклад, під час участі у заходах ЄС та НАТО, у переговорах із закордонними партнерами тощо). Активними реалізаторами цієї лінії у зовнішній політиці та безпековій політиці держави були міністр закордонних справ Іван Корчок та міністр оборони Ярослав Най.

У своїй заяві щодо агресії Росії проти України Зузана Чапутова відзначила хоробрість українців, які захищають свою Батьківщину, згадала про воєнні злочини російських окупантів проти українців. Президент підкреслила, що «Україна не почала війну і не провокувала її. Єдина її «провина» — це бажання стати частиною демократичної Європи». За словами Чапутової, Володимир Путін прорахувався. Він хотів розділити Європу, але досяг її об'єднання. Він хотів завоювати повагу та посилити сферу свого впливу, але отримав лише презирство та ізоляцію. Він хотів відмовити Україні в праві на існування, натомість сприяв зміцненню української політичної нації, яка своєю самовідданістю заслужила повагу всього світу» [10]. В іншій заяві Чапутова заявила, що Путін «переконає свій народ у брехні про денацифікацію, спецоперацію та порятунок України». Президент висловилася за те, щоб Словаччина допомагала Україні. За її словами, «Україна має право захищатися, і ми не можемо залишити її без допомоги. Українці ведуть справедливую боротьбу за свій суверенітет і національне самовизначення. Ми, як словацька нація, маємо це розуміти, пам'ятаючи нашу власну історію. Я пишаюся тим, що Словаччина знаходиться на правильному боці історії, допомагаючи Україні» [11].

Після візиту до Києва прем'єр-міністр Едуард Гегер обґрунтував необхідність поставок зброї для воюючої України так: «Це також в інтересах Словаччини. Якщо, на жаль, Україні не вдасться розгромити російські війська, ми знаємо, хто наступний. Нам потрібно якомога швидше допомогти Україні дати відсіч російським військам, і ми зробимо для цього все, що в наших силах».

Опозиційні партії займали різні позиції. Хоча деякі з них критикували військове вторгнення Росії в Україну, вони не підтримували політично Україну як жертву військової агресії, відкидали ідею надання ефективної військової допомоги Україні, звинувачували українське керівництво за його активну політику щодо іноземних окупантів та провокували серед населення антиукраїнські настрої. Частина опозиційних політиків відкрито виступала на боці російського агресора та в ролі агентів російського впливу у власній країні. Важливо відзначити, що після виборів 2020 року кілька представників нинішньої опозиції (до 2020 року – представники тодішніх правлячих партій) стали об'єктами різних корупційних справ. Одних засуджено, щодо інших триває розслідування за підозрою в корупції. У цій ситуації згадані політики використовували російсько-українську війну для мобілізації своїх прихильників, щоб спровокувати опір політиці уряду, звинувачуючи владу в тому, нібито розслідування корупції є політичними репресіями проти опозиції, яка виступає за захист національних інтересів Словаччини та словаків і хоче мати дружні стосунки з Росією.

Настрої та діяльність проросійських акторів органічно вписуються в ширші рамки діяльності розгалуженої суспільно-політичної екосисте-

ми, пропагуючи в Словаччині інтереси нинішнього російського режиму, зазначаючи його економічного, політичного та ідеологічного впливу. Ця екосистема в Словацькій Республіці набула нинішнього порівняно розвиненого вигляду після російської агресії проти України в 2014 році. Це мережева неформальна коаліція окремих політиків, активістів, громадських організацій та онлайн-платформ, які активізують та мобілізують своїх прихильників у ситуаціях, які потребують публічності, пропагують Росію та її політику з паралельною дискредитацією її ворогів, суперників чи жертв.

Сучасний стан словацько – російських відносин

Щоб краще зрозуміти, як Словацька Республіка як держава та окремі словацькі політичні суб'єкти відреагували на російську агресію проти України, вплив російсько-української війни на внутрішньополітичний розвиток Словацької Республіки за останні місяці, необхідно з'ясувати загальний стан словацько-російських двосторонніх відносин. На ці відносини за останні два десятиліття вплинули три основні чинники: міжнародний статус Словаччини як члена певних інтеграційних угруповань, спосіб, яким Російська Федерація проводить свою політику щодо сусідніх держав і країн Центральноєвропейського регіону, а також баланс влади у Словаччині.

У 2004 році Словаччина приєдналася до Європейського Союзу і НАТО. Відтоді Словацька Республіка координує свою зовнішню політику щодо інших держав зі своїми партнерами та союзниками в обох інтеграційних групах. З 2014 року, після початку російської агресії проти України (незаконна анексія Криму та окупація частини Східної України), Словаччина дотримується спільної лінії ЄС, засуджує Росію за її політику щодо України та підтримує режим санкцій, запроваджений проти України.

Однак у Словаччині є політичні партії, які відкрито чи приховано виступають проти спільної політики ЄС щодо Кремля та виступають за дружні відносини і співпрацю з Росією, незалежно від її політики, у тому числі тієї, що суперечить фундаментальним принципам міжнародного порядку. Дві такі партії – SMER-SD і SNS- були правлячими партіями в 2012-2020 роках, тоді як у 2012-2016 роках SMER-SD була єдиною правлячою партією з парламентською більшістю. Хоча Словацька Республіка дотримувалася всіх санкцій, запроваджених Європейським Союзом, голосувала на засіданнях Європейської Ради за пропозиції щодо їх продовження, прем'єр-міністр і лідер SMER-SD Роберт Фіцо постійно критикував санкції ЄС і стверджував, що їх слід скасувати (Петер Пеллегріні, прем'єр-міністр Словацької Республіки у 2018-2020 роках на той час також член SMER-SD, зробив те ж саме). Як активний суб'єкт російського впливу в Словаччині, спікер парламенту і лідер SNS Андрій Данько, який під час свого перебування на посаді часто відвідував Москву, проголошував ідеї слов'янського братерства базовою основою російсько-словацької співпраці та дружби та активно поширював прокремлівські наративи.

Той факт, що Словаччина залежить від імпорту енергетичної сировини з Росії (що є наслідком нездатності всіх попередніх словацьких урядів

диверсифікувати енергетичні ресурси), використовувався проросійськими політиками та іншими проросійськими активістами як пропагандистський аргумент за якомога тісніші відносини з Росією. Ці політики та активісти стверджували, що санкції Заходу проти Росії завдають шкоди економікам країн-членів ЄС, у тому числі Словаччини, і що вони є проявом антиросійських настроїв у контексті політичного істеблішменту Заходу.

Представники правоцентристських партій, які перебували в опозиції до 2020 року, сформували коаліційний уряд у березні 2020 року – рух OĽANO, партія SaS, партія «За людей» і, за окремими винятками, «Ми – сім'я»; схожу позицію мають дві непарламентські партії – «Прогресивна Словаччина» та KDH. Зовнішня політика нинішньої словацької урядової коаліції не відхиляється від спільної лінії ЄС і НАТО, включно з політикою щодо Росії. У цьому питанні представники Словацької Республіки діють послідовно та активно, що проявилось після початку війни Росії проти України. Президент Андрій Кіска (2014 – 2019) під час свого перебування на посаді займав чітку критичну позицію щодо Росії, і Зузана Чапутова, обрана на пост президента у 2019 році, продовжує цю лінію.

На відміну від лідерів SMER-SD та SNS під час перебування в уряді в попередні виборчі періоди, урядовці, що прийшли до влади після виборів 2020 року, характеризуються загальною узгодженістю практичних кроків щодо політики Росії. Словаччина голосує за санкції ЄС, її чиновники чітко підтримують ці заходи та наголошують на їх необхідності та ефективності. Немає жодної критики чи сумнівів щодо політики ЄС з боку представників нинішнього уряду Словаччини.

В останні роки словацько-російські двосторонні відносини характеризуються явною стагнацією через політику російської держави. Це підтверджують словацькі офіційні документи у сфері зовнішньої політики. У них Російська Федерація (РФ) займає порівняно скромне місце.

У документі Міністерства закордонних справ, зовнішньої та європейської політики Словацької Республіки за 2020 рік «Словаччина в нестабільному світі» про відносини Словаччини з Російською Федерацією зазначається: «У двосторонніх відносинах з Росією Словаччина давно і непропорційно зосереджується на торгівлі енергоносіями. Зовнішня політика Словаччини щодо Росії і надалі буде тісно координуватися в рамках ЄС і НАТО, включаючи санкції через порушення міжнародного права в результаті анексії Криму та недостатній прогрес у виконанні Мінських домовленостей» [16].

У доповіді «Зовнішня та європейська політика Словацької Республіки за 2021 рік: Словаччина і світ у період пандемії» термін «співробітництво» щодо Росії вже не вживається. Місце Росії в реалізації зовнішньої політики Словаччини визначається так: «Наша зовнішня політика щодо Росії будуватиметься на основі пошуку перетину спільних інтересів та відкритого діалогу, у тому числі з питань, де наші цінності та інтереси розходяться. Словаччина й надалі враховуватиме спільні принципи ЄС та НАТО, включаючи обмежувальні заходи. У двосторонніх відносинах з Росією головну увагу будемо приділяти торговельно-економічній сфері. У ширшому між-

народному політичному контексті ми зосередимося на питаннях, де Росія може зробити позитивний внесок у їх вирішення, в тому числі щодо регіональних конфліктів» [17]. Останнє речення цитованого тексту свідчить про те, що, попри негативне сприйняття політики Російської Федерації, у словацькому зовнішньополітичному істеблішменті зберігалися певні надії (додамо, що ілюзорні) до тих пір, поки не почалася війна проти України.

Більш детально Росію розглядає Стратегія безпеки Словацької Республіки, затверджена парламентом Словаччини у січні 2021 року. Перша версія цього документа була підготовлена Міністерством оборони, вона не включала критичного формулювання щодо Росії. Найбільшою проблемою для SNS стало формулювання про Росію як загрозу безпеці. Документ був остаточно затверджений після парламентських виборів 2020 року.

Схвалений варіант Стратегії безпеки Словацької Республіки є поєднанням оригінального тексту та доданих поправок, що поєднують традиційні, дружні формулювання з критичною оцінкою російської зовнішньої політики та характеристикою Росії як «виклику безпеці»: «Словацька Республіка зацікавлена у розвитку добрих відносин з Російською Федерацією. Росія є важливим учасником і партнером у протистоянні міжнародним загрозам і викликам, але водночас через свій конфронтаційний підхід у військовій, безпековій та політичній сферах вона є серйозним викликом для безпеки нашого євроатлантичного простору. Словацька Республіка не може ігнорувати порушення основних принципів міжнародного права, втручання в демократичні процеси інших держав і намагання послабити основи архітектури європейської безпеки, зокрема єдності НАТО та ЄС. Політика Словацької Республіки щодо Росії за цих обставин ґрунтується на основі пошуку перетину спільних інтересів, а також на відкритому критичному діалозі з питань, де наші цінності та інтереси розходяться, і тому підтримуватиме обмежувальні заходи там, де це необхідно. У документі наголошується, що «з точки зору Словацької Республіки, триваючі конфлікти в регіоні Східної Європи потребують негайної та постійної уваги. Ми є свідками просування влади та територіальних амбіцій, незаконного застосування сили та порушення міжнародного права, зміцнення військового та невійськового потенціалу, політичної та економічної стагнації та хронічної нестабільності регіону. Конфлікт у Грузії та на Сході України, викликаний агресивною поведінкою Російської Федерації, а також незаконною окупацією Українського Криму та Севастополя, суперечить міжнародному праву та політичним зобов'язанням» [1].

Хоча цитовані документи містять формулювання, відзначені певною інертністю минулого, такі, як «критичний діалог» та «пошук перетину спільних інтересів» між двома країнами, в оцінці словацько-російських відносин домінують фактори, які ускладнюють ці відносини, особливо агресивна поведінка Росії щодо зовнішнього світу.

Після вторгнення російської армії в Україну двосторонні політичні відносини між Словацькою Республікою та Російською Федерацією досягли точки «замерзання». Однозначна позиція Словаччини, яка засуди-

ла агресію Росії, підтримала санкції Заходу проти російського режиму та почала надавати всебічну допомогу Україні, змусила Росію назвати Словаччину – разом з іншими країнами-членами ЄС та НАТО – «ворожою державою».

У середині березня 2022 року, через кілька тижнів після військового нападу Росії на Україну, у Словаччині стався шпигунський скандал за участі російських дипломатів і платних словацьких агентів. Такі ситуації у Словацькій Республіці відбувалися більш-менш регулярно протягом останніх років. У своїх щорічних звітах Словацька інформаційна служба (далі – SIS) вказувала на діяльність співробітників російських спецслужб у Словацькій Республіці. Наприклад, у своїй останній доповіді за 2020 рік SIS зазначила: «Члени Служби зовнішньої розвідки Росії (СВР) і Головного військового управління розвідки (ГРУ) діють на нашій території під дипломатичним прикриттям, у рідкісних випадках під цивільним прикриттям. У 2020 році вони зосередилися переважно на налагодженні контактів та отриманні інформації від громадян Словаччини, які працюють у державному управлінні. Особливим предметом їхнього інтересу були співробітники силових структур. Російські спецслужби здійснюють широкий спектр діяльності, їх основним інтересом є отримання інформації політичного, військового та економічного характеру або вплив на громадську думку на користь Російської Федерації» [14].

У своїй доповіді SIS зауважує на маргінальності мережі внутрішніх акторів російського впливу у Словацькій Республіці: «Діяльність проросійських активістів була зосереджена на поширенні наративів, спрямованих на поляризацію словацького суспільства на основі ціннісних і політичних конфліктів. Протягом досліджуваного періоду у віртуальному просторі зафіксовано посилення проросійських наративів. Актори, які донесли їх до словацької громадськості, загалом діяли автономно, але в той же час їх надихали теми та контент, розроблений у державних ЗМІ Російської Федерації. Повідомлення проросійської пропаганди, в тому числі дезінформація, поширюють особливо т. зв альтернативні медіа, які переважно працюють в Інтернеті [14].

Обставини недавньої справи про шпигунство точно вписуються у формулу, описану SIS у цитованій доповіді. У 2022 році словацька влада вирішила оприлюднити більше подробиць, ніж у минулому, розкрила особи акторів, надала фото- та відеодокументацію, яка підтверджує багатовимірність групи.

З російського боку в ній працювали співробітники ГРУ з дипломатичним прикриттям. Із словацького – четверо осіб. Це був полковник словацької армії та проректор Академії збройних сил у Ліптовському Мікулаші, друга особа – співавтор дезінформаційного проросійського онлайн-щоденника «Головні новини». Третьою особою був відставний співробітник SIS (який працював у SIS до кінця 2021 року), що надав конфіденційні дані для співавтора дезінформаційних ЗМІ. Він передав їх представникам російського посольства. Четвертим словацьким агентом був колишній регіональний чиновник проросійської фашистської партії LSNS, який бало-

тувався від цієї партії у 2017 році на виборах голови Пряшівського самоврядного краю; пізніше працював помічником депутата Національної Ради Словацької Республіки від другої проросійської фашистської партії «Республіка». Склад словацької частини шпигунської групи – політик радикальної партії, співробітник проросійського дезінформаційного засобу ЗМІ, співробітник спецслужби – підтвердив висновки, які містяться в щорічних звітах SIS.

Після цього викриття Словацька Республіка видворила трьох російських дипломатів. Наприкінці березня 2022 року Словацька Республіка вислала з Російської Федерації ще 35 дипломатів на тій підставі, що співробітники посольства вчиняли дії, що суперечать інтересам Словацької Республіки та дипломатичним конвенціям.

Оборонна угода із США: атака проросійських сил на західну орієнтацію країни

Загальну соціальну атмосферу в Словацькій Республіці напередодні драматичних подій в Україні характеризує той факт, що за півроку до російської агресії відбулася атака проросійських сил, зокрема парламентських та позапарламентських опозиційних партій. Її метою було зупинити процес підписання та ратифікації угоди про оборонну співпрацю зі США, яку підготував уряд Едуарда Гегера.

Історія почалася в 2018 році, її вирішення сталося лише через три роки. У грудні 2018 року Словаччина придбала для своїх ВПС 14 американських винищувачів F-16, їх поставка в Словацьку Республіку очікується в 2023 році. Для того, щоб винищувачі можна було почати експлуатувати, необхідно визначити режим співпраці Словаччини з американськими спеціалістами з технічного обслуговування, які перебуватимуть на території Словацької Республіки в місцях дислокації літаків. Саме це питання мало стати змістом оборонної угоди між Словаччиною та США. Словаччина ще не уклала двосторонню оборонну угоду зі США, хоча на той момент 23 країни-члени НАТО мали схожі двосторонні угоди про військово-технічне співробітництво зі США. Словацькі ВПС досі використовують російські винищувачі МіГ-29, а їх технічне обслуговування донедавна здійснювали російські військові спеціалісти, які перебували в словацьких військових аеропортах.

Угода зі Сполученими Штатами мала бути укладена відразу після закупівлі американських винищувачів у 2018 році за попереднього уряду на чолі з Петером Пеллегріні, тодішнім віцеголовою партії SMER-SD. Проте проросійська Словацька національна партія (SNS), яка на той час політично та особисто керувала Міністерством оборони, зуміла заблокувати процес узгодження. Підготовлений текст угоди був поданий на затвердження уряду, але на вимогу SNS документ був вилучений з програми до засідання Кабміну.

Після інавгурації правоцентристського прозахідного уряду в березні 2020 року відновився процес прийняття словацько-американської угоди. Проросійські політики зробили все можливе, щоб не допустити його підписання та ратифікації. Лідери партій парламентської опозиції –

SMER-SD, HLAS-SD та двох правоекстремістських структур – SNS та «Республіка» – організували мітинги своїх прихильників, поширювали неправдиві новини про зміст угоди та її виконання, провокували антизахідні та антиамериканські настрої, словом, діяли в рамках інформаційної війни Росії проти Заходу. Роберт Фіцо (SMER-SD), Петер Пеллегріні (HLAS-SD), Маріан Котлеба (SNS) і Мілан Утрік «Республіка» стверджували, що словацько-американська оборонна угода є нерівноправною та невідгідною для Словацької Республіки, вигідною лише для США. Вони звинуватили уряд у нехтуванні національними інтересами, у підриві державного суверенітету Словацької Республіки. Лідери опозиції звинуватили США в намірі окупувати Словаччину. Уся дезінформаційно-конспірологічна «альтернативна» медіасцена стала на той час майданчиком для цього неформального політичного альянсу, створеного для недопущення ратифікації угоди.

Діяльність проросійських сил в цей час відбувалася за чотирма сценаріями.

Першим сценарієм була активізація «мирних громадянських ініціатив», у цьому разі проросійських та антизахідних. Одна з цих ініціатив – «Єдина заради миру» – з'являлася кожного разу, коли доводилося організувати протести проти збройних сил США та Ізраїлю, але вона ніколи не виступала проти дій російських збройних сил. Наприкінці 2021 року представники згаданої ініціативи, демонструючи прокремлівську орієнтацію, атакували словацько-американську оборонну угоду. Проросійські активісти організували мітинги перед будівлею парламенту та посольством США в центрі Братислави з російськими та радянськими прапорами.

Другий сценарій передбачав активізацію проросійських сил на політичній арені. Уся парламентська опозиція, від фашистів до посткомуністів, виступаючи під прапором соціалістів і соціал-демократів, об'єдналася, щоб не допустити ратифікації оборонної угоди. Представників цього спеціального альянсу не влаштували звинувачення про нібито невідгідну і, з точки зору Словаччини, нерівноправну угоду. Вони стверджували, що метою тих, хто підтримав ратифікацію угоди, було розпочати війну з Росією та втягнути у неї словацьку націю. Разом з тим факт, що Росія масово зосереджувала готові до вторгнення військові формування на кордоні з Україною, їх зовсім не турбувало. Вони не вважали за потрібне звинувачувати Росію в її агресивній поведінці, водночас висловлювали чимало різних докорів на адресу України.

Третім напрямом стало призначення неформального лідера боротьби за «суверенітет Словаччини» з метою «поховання» оборонної угоди зі США. І той виправдав сподівання, які на нього поклалися. Це був генеральний прокурор Словацької Республіки Марош Жилінка. За час свого перебування на посаді в грудні 2020 року Жилінка двічі відвідував Росію, де брав участь у заходах, організованих генпрокурором Росії Ігорем Красновим. Жилінка та Краснов підписали угоду про співпрацю між генеральними прокуратурами Словацької Республіки та Російської Федерації.

За день до того, як словацько-американську угоду було подано на затвердження уряду Словацької Республіки, Жилінка зробив 35 принципо-

вих зауважень у рамках процедури обговорення і рекомендував не затверджувати угоду. Він став першим генеральним прокурором, який зробив це за 30-річну історію незалежної Словацької Республіки. Уряд все ж ухвалив угоду на своєму засіданні. Наступного ж дня Жилінка поїхав до Москви на святкування 300-річчя російської прокуратури.

Пізніше, в день, коли парламент мав розпочати процедуру ратифікації угоди, Жилінка попросив депутатів дозволити йому виступити на пленарному засіданні (тобто особисто хотів порадити їм не ратифікувати угоду). Проте депутати такої можливості йому не дали, Жилінка потім передав журналістам 25-сторінковий текст свого виступу. Окрім вже висловлених ним застережень, абсолютно необґрунтованих, він додав ще одне. У 2022 році генеральний прокурор вільної демократичної країни, країни-члена ЄС і НАТО, стверджував, що угода, підписана в 1968 році між тодішньою Прагою і Москвою, про умови перебування угруповання радянських військ чисельністю 74 000 осіб разом із 39 000 членів родин, їхнє вторгнення в Чехословаччину було вигіднішим для країни, ніж угода між Братиславою і Вашингтоном про перебування групи американських військових спеціалістів, які працюють у словацьких аеропортах разом зі словацькими пілотами.

Нарешті після сутічок, організованих фашистською опозицією, парламент ратифікував оборонну угоду, яку того ж дня підписала президент Зузана Чапутова, яка з самого початку підтримувала ратифікацію угоди і зробила все можливе, щоб це відбулося.

Ратифікація словацько-американської угоди не припинила діяльності акторів російського впливу. Вони продовжили її в іншому, четвертому напрямі – розгорнули кампанію цькування депутатів, які голосували за ратифікацію угоди. Проросійські активісти почали публікувати списки цих депутатів, із фотографіями та заклик до громадян продемонстрували свою «огиду» (тобто де-факто закликали населення до фізичної розправи). Противники угоди штампували листівки з написом «Тут живуть зрадники» в місцях проживання зазначених осіб, тим самим відкриваючи шлях до громадянського конфлікту.

Проросійські політики та агресія проти України

Масові російські військові навчання біля кордону з Україною, що супроводжувалися дипломатичними маневрами, такими, як ультиматум США та НАТО, містили абсурдні вимоги спеціальних гарантій безпеки для Росії та повернення НАТО до кордонів 1997 року, однак вони активізували проросійські сили, представники яких, у тому числі відомі політики, долучилися до кампанії виправдання та схвалення дій Росії. Вони стверджували, що Росія фактично не робила жодних агресивних кроків і лише переслідувала свої законні інтереси безпеки, що російські навчання на кордоні з Україною були звичайними регулярними маневрами, які кожна держава має невід'ємне право проводити на своїй території, не загрожуючи нікому. Їхні опоненти, вказуючи на агресивні наміри Росії та необхідність посилення обороноздатності Словаччини у співпраці з партнерами

по НАТО, кваліфікували проросійських політиків як «розпалювачів війни», що стверджували: можливість війни Росії проти України є вигадкою з метою дискредитації миролюбної політики російської держави.

23 лютого 2022 року, за день до вторгнення російської армії в Україну (тобто за день після того, як Володимир Путін заявив про визнання Росією двох терористичних «республік», ДНР і ЛНР), посол Росії у Братиславі Ігор Братчиков на зустрічі з депутатами Національної ради Словацької Республіки виправдовував політику РФ за допомогою проросійських членів SMER-SD, які задавали йому заздалегідь підготовлені «потрібні» запитання.

Російське вторгнення в Україну, що супроводжувалося бомбардуваннями та ракетними обстрілами, приголомшило жителів Словаччини. На відміну від Росії, де кремлівський пропагандистський апарат переконував місцеве населення у мирному характері т.зв. спецоперації через маніпуляційні новини, які транслювали федеральні телеканали, населення Словаччини отримувало на всіх серйозних медіаплатформах правдиву інформацію про те, що відбувається в сусідній Україні – бомбардування житлових кварталів, університетів, лікарень, нафтових терміналів, вбивства беззахисних мирних жителів, жінок і дітей.

Вторгнення заскочило проросійських активістів зненацька, оскільки воно заперечувало наративи, які ті до цього часу поширювали. Проросійські політики замовкли на кілька днів – напад російської армії на мирну Україну був настільки жахливим, а їхні «прогнози» щодо миротворчої діяльності перед вторгненням настільки радикально відрізнялися від того, що відбулося насправді, що вони вважали за краще деякий час перебувати в тіні.

Після стану безпорадності та розгубленості проросійські політики відновилися. Хоча під тиском повідомлень про жорстокість російської агресії деякі з них змушені були критикувати вторгнення, вони продовжували антиукраїнську риторику. Їхній намір полягав у тому, щоб Словаччина не могла допомогти Україні, постачаючи озброєння (зенітну систему С-300, гаубицю «Зузана», винищувачі МіГ-29). Хотіли також викликати несприйняття населення України як держави, прийнятих Словаччиною українських біженців.

Кілька членів партії «SMER-SD» у Національній раді Словацької Республіки брали активну участь в антиукраїнській, по суті проросійській «кампанії миру», – Роберт Фіцо, голова Національної ради Словацької Республіки, Юрай Бланар (SD), Любош Блага та інші. Вони не згадали про військові дії Росії та звірства російської армії щодо мирного населення України. За їхніми уявленнями, мир має настати, коли західні країни припинять постачання зброї Україні (внаслідок чого російська армія розгромила б українську армію), а потім між двома державами почнуться мирні переговори. Фактично це була пропозиція здати Україну.

Роберт Фіцо так пояснив позицію своєї партії щодо вирішення ситуації: «Ми говоримо про підтримку переговорів між українцями та росіянами. Усі зусилля світу мають бути зосереджені на мирних переговорах, адже кожен день конфлікту примножує страждання невинних людей. Але яка реаль-

ність? На жаль, словацький уряд посилає в Україну смертоносні боеприпаси. Він ненавидить простих звичайних росіян. Словацький уряд підтримує неприйнятну ідею про колективну провину [росіян] ... Просто подивіться на виступ президента США Байдена і його переконання, що нарешті з'явилася можливість знищити смертоносного російського ворога» [2].

Фіцо виступив проти передачі Словаччиною своїх систем озброєння Україні, яка бореться з російською окупаційною армією: «Ми закликаємо уряд навіть не розглядати передачу системи С-300 українським воїнам. Це означає повну ліквідацію єдиної функціональної системи, яка має захистити наш повітряний простір. А політично це означає, що Словаччина активно вступить у військовий конфлікт». Лідер SMER-SD також відкинув можливу передачу Україні словацьких винищувачів МіГ-29 [13].

Лідер SMER-SD неодноразово заявляв, що Словаччина не має стосунку до війни і не розпочинала її. Він пропагував думку, що політика словацького уряду щодо російсько-української війни шкодить громадянам: «Я особисто маю іншу відповідь, ніж словацький уряд, на запитання, чи потрібно різко підвищити податок за конфлікт в Україні і знизити рівень життя словаків» [3].

Гостра антиукраїнська риторика характеризувала і виступи депутата Національної ради Словацької Республіки Любоша Блага, відвертого прихильника нинішнього кремлівського режиму, відомого своїми про-російськими поглядами на багато питань міжнародної політики. Виступаючи на зустрічі членів партії з нагоди закінчення Другої світової війни біля пам'ятника радянським воїнам у Братиславі, Блага сказав: «Фашизм повертається. Президент Зузана Чапутова нещодавно говорила, що ми українці. То скажемо їй, хто ми. Словаки ми! ... ми хочемо подбати про соціальні права словаків, наших старших, наших молодих сімей! .... ми не хочемо, щоб у Словаччині звучали привітання Бандери на кшталт «Слава Україні». Ми просто не хочемо фашизму! ... ми хочемо миру, ми не хочемо посилати зброю в Україну, ми хочемо забезпечити хліб для словаків! Словаччина має бути на першому місці!» [9].

За словами Блага, «війни можна було б уникнути, якби Україна була нейтральною і домовилася з Росією, що зброї НАТО не буде на її території». Він стверджував, що «без зброї з Америки не було б тривалої війни. Українці сьогодні гинуть лише через Захід. А Україна – це просто поле, де ведеться війна Америки проти Росії, це правда. Зеленський пожертвував своєю нацією, а американці цинічно дозволили українцям гинути за американські інтереси. Вони будуть воювати проти Росії до останнього українця – бо це їм не шкодить» [4].

Після виступу Президента України Зеленського в парламенті Словаччини у травні 2022 року, який Блага демонстративно проігнорував, цей член SMER-SD накинувся на главу української держави зі словами: «Зеленський – чистий популіст, демагог і безвідповідальний мільйонер. Він втягнув свою країну у війну, якій можна було б запобігти. Він пообіцяв виборцям мир і приніс кровопролиття. Досить було гарантувати нейтралітет і сісти з росіянами за стіл переговорів. Сьогодні він хоче втягнути у

війну всю Європу. Він ображає нас і погрожує. Він знаходиться під впливом американської зброї і приніс у жертву всю свою націю. Я вважаю його розпалювачем війни, а також Чапутову, Гегера і Корчока, з яких ви зробили своїх провінційних речників. Соромно, як зраджують національні інтереси Словацької Республіки. Хоча він сам має єврейське походження, йому не вдалося захистити від розгулу фашизму Україну. Він вважає Бандеру, нацистського вбивцю, героєм для багатьох українців. А насправді через нього гинуть невинні українці. І хотів би, щоб через нього загинули невинні словаки та європейці. Такого не повинно статися! Він хоче зброю зі Словаччини. Він хоче, щоб ми відключилися від російської сировини. Він хоче, щоб ми ненавиділи Росію. Ми повинні відкинути все це. Це було б національне самогубство. Зеленський — безвідповідальний гравець, і я не відчуваю до нього ні краплі поваги» [4].

Жодного разу у своїх промовах і дописах Блага не згадав про справжні причини російсько-української війни, про відповідальність і провину Володимира Путіна за вчинені злочини та звірства (вбивства, звалтування, катування, викрадення, депортації, мародерство) в цивільній Україні російською окупаційною армією.

Інший активний словацький політик, депутат Європейського парламенту (ЄП) і голова нової правоекстремістської «Республіки» Мілан Утрік, відомий своєю однозначною підтримкою політики російського режиму, також зайняв антиукраїнську позицію. Утрік був обраний до ЄП за списком кандидатів від LSNS (був її віцеголовою), а згодом пішов у відставку через внутрішні розбіжності в керівництві цієї партії. За день до російського вторгнення в Україну Утрік написав у своєму дописі у ФБ: «Протягом багатьох років Україна не поважала Мінські домовленості. Це залишилося тільки на папері. Український уряд об'єднав зусилля з Америкою для ліквідації переважно російськомовних територій. Після більш ніж 7 років антиросійських санкцій, пропаганди ненависті та експансії американської армії на схід (так, також на Словаччину), у Росії не було об'єктивного вибору, окрім як зупинити просування своїх опонентів» [4]. Через тиждень після вторгнення Утрік написав ще одну статтю, в якій заявив: «Це жахлива трагедія, і вона повинна закінчитися! Однак не шляхом ескалації ситуації, а залучення до цієї війни всієї Європи, включно зі Словаччиною, наприклад, посиленням в Україну зброї, щоб вбивати людей. Ми відмовляємося!» [4].

Утрік давно вимагав скасування санкцій ЄС проти Росії за її агресивну політику, він не змінив своєї позиції навіть після того, як Росія відкрито вторглася в Україну: «Антиросійські санкції зовсім не допомагають Україні і не допомагають словацьким громадянам. Вони неефективні в тому, чого вони мають досягти (війна ще триває) і, крім того, шкодять нам самим. Тому ми повинні відмовитися від економічних санкцій. Словацький уряд некомпетентний, не піклується про людей і сліпий у зовнішній політиці, тому задовольняє лише потреби та вимоги іноземних структур» [12].

Колишній прем'єр-міністр і міністр юстиції Ян Чарногурський, голова Словацько-російського товариства (SRS), однієї з головних проро-

сійських організацій у Словаччині, відкрито підтримав російську агресію проти України, захоплено коментуючи події в Україні першого дня російського вторгнення на дезінформаційно-конспірологічному радіо «Free transmitter». Він стверджував, що російська армія не воює в Україні, оскільки українські солдати за рекомендацією Володимира Путіна нібито здалися російській армії. Колишній прем'єр-міністр Словаччини з великим розумінням ставився до намірів Кремля «демилітаризувати» та «денацифікувати» Україну, погоджуючись, що «денацифікація» означатиме зміну політичного режиму. Він висловив задоволення від успіху, з яким російська армія нібито зуміла виконати поставлені завдання [5].

У дописі, опублікованому на сайті Словацько-російського товариства в середині березня 2022 року, Чарногурський повторив низку вигадок, поширених кремлівською пропагандою (існування в Україні секретних американських біолабораторій, щоб зробити цивільних «живим щитом»). .

Чарногурський представив сценарій розвитку Європи після закінчення російсько-української війни, який у заключній частині містить фактичну рекомендацію Словаччині змінити зовнішньополітичну та цивілізаційну орієнтацію і повернутися у сферу впливу Росії: «Якщо Росія переможе в українському конфлікті – зростатиме геополітичний вплив Росії в Європі. Тоді президент Путін може повернутися до своїх вимог до Байдена у грудні минулого року, щоб США та НАТО повернулися до кордонів 1997 року. Отже, розширення НАТО на схід буде фактично скасовано. Не тільки це. Усі міжнародні договори в цій сфері набудуть іншої ваги, і скасування деяких не буде немислимим. ... Російська концепція державної інтеграції відрізняється від західної, представленої Європейським Союзом. У російській концепції держави не втрачають значної частини свого суверенітету, ніж в ЄС, а повинні довести власну життєздатність. Життєздатні держави вступають в інтеграційне угруповання і розвивають взаємну інтеграцію, зберігаючи при цьому життєздатність. Міжнародна підтримка також важлива для таких держав» [5].

Висновки. Агресія Росії проти України є подією, яка має значний міжнародний вплив. З самого початку вона суттєво вплинула на розвиток міжнародних відносин – політичних та економічних – не лише в регіоні Центральної та Східної Європи, а у всьому світі. Це має і, ймовірно, матиме велике значення для зовнішньої політики та політики безпеки багатьох держав та їх союзів.

Як член Європейського Союзу та НАТО, сусідня з Україною держава, Словацька Республіка зайняла чітку і недвозначну позицію: рішуче засудила агресію Росії, підтримала санкції міжнародного співтовариства проти агресора та стала на бік України, борючись за її національне виживання, свободу та незалежність. Словаччина виявила дієву солідарність з Україною, надаючи моральну, політичну, дипломатичну, гуманітарну та військову допомогу.

Реакція словацьких політичних акторів на війну, розв'язану кремлівським режимом, виявила розкол у поглядах та цінностях. З одного боку,

існують демократичні проінтеграційні політичні сили, які ґрунтуються на пріоритеті загальнолюдських цінностей свободи, демократії, прав людини, права кожної нації визначати свою долю, розвивати власну державність, вільно і суверенно і захищати її від зовнішньої агресії, якщо це необхідно. Ці політичні сили чітко стали на бік України, на яку підступно напав російський агресор. З іншого боку, існують політичні сили, засновані на особливих цінностях національного еґоїзму, відкритого чи прихованого етнічного націоналізму, недовіри до інтеграційних угруповань. Вони виявляють схильність до авторитарних практик та симпатію до держав із недемократичними режимами. Ці політичні сили не підтримали Україну і приєдналися до Росії у відкритому чи закамуфльованому вигляді.

Російсько-українська війна, її вплив на внутрішньополітичний розвиток Словаччини, включаючи політику словацького уряду та реакцію представників окремих політичних партій, підтвердили, що життєво важливими інтересами країни та безпеки її громадян є свобода і демократія, ефективний захист національної державності та перебування Словацької Республіки в інтеграційних угрупованнях демократичних країн у співпраці з союзниками, партнерами та демократично орієнтованими сусідами. В іншому разі національні інтереси Словаччини як вільної та демократичної країни можуть опинитися під загрозою, навіть через можливий зв'язок зовнішніх авторитарних сил із їх внутрішніми «клієнтами» з наміром змінити суспільний устрій країни та переспрямувати її зовнішньополітичну орієнтацію.

REFERENCES

1. *Bezpečnostná stratégia SR*, 2021. Dostupné na: https://www.mosr.sk/data/files/4263_210128-bezpecnostna-strategia-sr-2021.pdf:
2. *Fico odsúdil použite sily na Ukrajine, ale hovorí o hecovaní proti Rusku*, 4.3.2022. Dostupné na: <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/618994-fico-odsudil-pouzite-sily-na-ukrajine-ale-hovori-o-hecovani-proti-rusku/>
3. *Fico poslal tvrdý odkaz veľvyslancovi: Je mi ľúto, čo sa deje na Ukrajine, ale odtiaľ potiaľ!*, 28.3.2022. Dostupné na: <https://ereport.sk/video-fico-poslal-tvrdy-odkaz-velvyslancovi-je-mi-luto-co-sa-deje-na-ukrajine-ale-odtial-potial/>
4. *Hlas parlamentu*. PhDr. *Luboš Blaha PhD*. 2022. Dostupné na: <https://hlas-parlamentu.sk/politik/lubos-blaha>
5. *Ján Čarnogurský: Dochádza vláde, čo je v hre?*, 15.3.2022. Dostupné na: <http://www.srspol.sk/clanek-jan-carnogursky-dochadza-vlade-co-je-v-hre-24343.html>
6. *Katuška, Michal – Hajčáková, Daniela: Premiér Heger: Nebudem si už dávať servítku pred ústa (rozhovor)*, 11.4.2022. Dostupné na: <https://domov.sme.sk/c/22882770/eduard-heger-vlada-rozhovor-olano.html>
7. *Mesežnikov, Grigorij – Bartoš, Ján: Kto hrá ruskú ruletu na Slovensku*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky 2021.
8. *Cupřík, Roman: Milan Uhrík: Oba štáty boli dohnané do konfliktu Západom in: Banderovci a genocída? Konfrontovali sme Blahu, Harabina či Danku s faktami*, 4.4.2022. Dostupné na: <https://domov.sme.sk/c/22867939/ukrajina-blaha-harabin-danko-rusko-hoaxy.html>

9. *Na Slavíne sa zišiel dav, ľudia odmietli politiku vlády. Blaha: Fašizmus sa znova vracia!*, 10.4.2022. Dostupné na: <https://ereport.sk/video-na-slavine-sa-zisiel-dav-ludia-odmietli-politiku-vlady-blaha-fasizmus-sa-znova-vracia/>
10. *Príhovor k občanom SR v súvislosti s pokračujúcou ruskou vojenskou inváziou na Ukrajinu*, 4.3.2022. Dostupné na: <https://www.prezident.sk/upload-files/59007.pdf>
11. *Príhovor: Mesiac vojny na Ukrajine*, 24.3.2022. Dostupné na: <https://www.prezident.sk/upload-files/61669.pdf>
12. *Protiruské sankcie Ukrajine ani Slovensku nepomáhajú, hovorí Milan Uhrik*, 16.5.2022. Dostupné na: <https://skspravvy.sk/slovensko/rozhovor/protiruske-sankcie-ukrajine-ani-slovensku-nepomahaju-hovori-milan-uhrik-nezaradeny-poslanec-ep/>
13. *R. Fico varuje pred úvahami o odovzdaní systému S-300 Ukrajine*, 14.3.2022. Dostupné na: <https://www.teraz.sk/slovensko/r-fico-varuje-pred-uvahami-o-odovzdan/619008-clanok.html>
14. *Správa o činnosti SIS za rok 2020*. Bratislava, december 2021. Dostupné na: <https://www.sis.gov.sk/pre-vas/sprava-o-cinnosti.html>
15. *Rozhovor s Janom Čarnogurským* 24.2.2022. Slobodný vysielateľ.
16. *Zahraničná a európska politika Slovenskej republiky v roku 2020: Slovensko v nestabilnom svete*. Dostupné na: <https://www.mzv.sk/documents/10182/4238286/2020-Zahrani%C4%8Dna-a-europska-politika-SR-v-roku-2020.pdf>
17. *Zahraničná a európska politika Slovenskej republiky v roku 2021: Slovensko a svet v čase pandémie*. Dostupné na: <https://www.mzv.sk/documents/10182/4238286/2021-Zahrani%C4%8Dna-a-europska-politika-SR-v-roku-2021.pdf>